

Квартальник Польського інституту в Києві

Виходить раз на три місяці

Ярослав Годун,
директор Польського
інституту в Києві,
радник-посланник
Посольства РП в Києві

У кураторському тексті «Ми не на острові» Андрій Любка, який веде програму письменника на Книжковому Арсеналі 2026, пише, що українці доволі добре знають Польщу, якщо порівнювати з іншими європейськими країнами, особливо з найближчими сусідами. Мені приємно це читати, адже я пригадую часи, коли українців цікавило переважно вивчення польської мови для працевлаштування: у 1990-х і на початку 2010-х була досить велика хвиля економічної міграції з України до Польщі, а знання мови завжди є бонусом. Натомість зараз в Україні можна говорити і про розвинену школу художнього перекладу з польської, і про ціле гроно фахівців з польсько-українських відносин у різних сферах, зокрема в культурі, науці, освіті та політиці.

Не менш приємно мені усвідомлювати внесок у ці зміни Польського інституту в Києві — інституції, що з 1998 року презентує і популяризує в Україні польську культуру і науку. Нинішній інтерес України до культур європейських сусідів — органічний не лише з огляду на безпекову ситуацію, спровоковану повномасштабним вторгненням Росії в Україну у 2022 році, а й з огляду на процес євроінтеграції України. Не менш важлива взаємність європейських країн, щоб Україна так само і їм була цікавою, як вони цікаві їй. Саме тому, коли Польський інститут у Києві підтримує приїзд з Польщі представників і представниць культурної, мистецької, наукової чи освітньої галузей, а згодом ми бачимо, як польська сторона запрошує на певні свої заходи українців і українок, формується міжнародна спільнота — це найпозитивніший результат нашої діяльності в галузі культурної і публічної дипломатії. Андрій Любка (до речі, лауреат Літературної премії імені Джозефа Конрада-Коженьовського, ініційована ПІ в Києві) слушно говорить, що Україна не має бути незвіданим і відгородженим від інших островом. Однак Європа (разом з Україною) цілком може бути таким островом, де всі «острівчани» поділяють спільні цінності, з яких на першому місці — свобода.

Київ, 3 травня 2026 року

Оповідати, щоб слухати

**ПЕРЕКЛАДАЧ І ПИСЬМЕННИК
ОСТАП СЛИВИНСЬКИЙ —
ПРО ПОЛЬСЬКУ ЛАУРЕАТКУ
НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ
З ЛІТЕРАТУРИ ОЛЬГУ ТОКАРЧУК.**

Нам, українцям, із Ольгою Токарчук наймовірніше пощастило. Лише не подумайте, що я тут маю на увазі її частково українське походження, про яке так люблять згадувати наші медіа. Тобто його, можливо, теж, але далеко не насамперед. Своє походження вона не обходить мовчанням, але й не особливо підкреслює — просто тому, що кров, генетика для неї не мають особливого значення. На них немає сенсу довго зупинятися. Їх ми не вибираємо, за них ми не відповідальні. Вони є.

А що ми вибираємо, за що ми відповідальні? «За оповідь», — каже Ольга Токарчук. Навіть не зовсім так. Якщо точніше, то вона каже: «За спільноту оповіді». Ми відповідальні за тих, із ким пливемо в човні сюжету, який творимо, намагаючись наповнити сенсом своє життя. А ще ми відповідальні за тих, кого наша оповідь — свідомо чи мимоволі — кривдить, зневажає, знецінює, відчужує.

«**Наші оповіді
виліплюють світ,
ділять його
і зцілюють.**»

→ Читайте продовження есею на стор. 2

Войцех Тохман: Я приїхав в Україну із твердим наміром не писати книжку про цю війну

ВОЙЦЕХ ТОХМАН, ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВИШИХ ПОЛЬСЬКИХ РЕПОРТЕРІВ, НАПИСАВ ДОКУМЕНТАЛЬНУ КНИЖКУ ПРО ВІЙНУ В УКРАЇНІ — «ДЕЛЬФІНИ І ВЕЛЬЗЕВУЛ». КНИЖКА ВИХОДИТЬ НАПРИКІНЦІ ТРАВНЯ ОДНОЧАСНО І В ПОЛЬЩІ, І В УКРАЇНІ. УКРАЇНСЬКОЮ ВОНА ПУБЛІКУЄТЬСЯ ЗА ПІДТРИМКИ ПОЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ В КИЄВІ У ВИДАВНИЦТВІ «ЧОВЕН», ПЕРЕКЛАД АНДРІЯ БОНДАРЯ.

Це історії людей і тварин, які опинилися в зоні бойових дій та окупації. Письменник зауважує, що не планував писати про російсько-українську війну, адже в Україні є достатньо талановитих авторів і авторок, які фіксують цю нову дійсність. Однак, приїхавши в Україну і відвідавши притулок для тварин під Києвом, почав допомагати як волонтер і писати книжку. Зрештою привіз додому з України історії на нову книгу, а ще — собаку Дружку.

→ Читайте продовження інтерв'ю на стор. 4

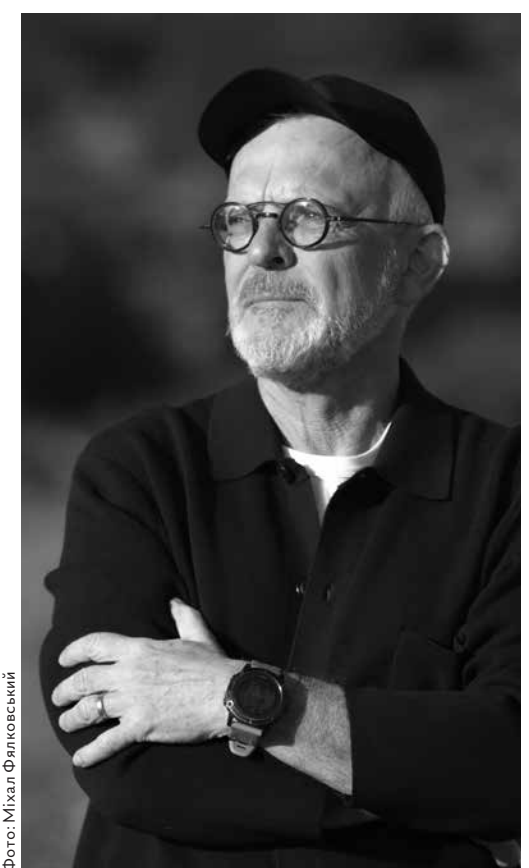

Фото: Міхал Філковський

Продовження есею
Остапа Сливинського
про Ольгу Токарчук
→

СПІЛЬНОТА ОПОВІДІ

Торік під час Міжнародного конгресу ПЕН у Кракові Ольга Токарчук закликала письменників з усього світу приїжджати до України. Це — важливий жест солідарності, такий очевидний і zarazом незвичний, бо поза Україною про це чомусь рідко говорять, вважаючи, мабуть, що співчуття звіддалік — достатньо. Але в цьому посланні можна прочитати й дещо більше. У своїй промові вона каже про те, що в час війни література знову стає «витонченим, глибоким способом комунікації», а ще чимось, що допомагає відчувати «приналежність до світу». Так, у ситуації війни найгірше, що може статися — це забутість, покинутість, замкнутість у камері власного страждання. Найжорстокіші війни — не ті, де використовують найбільше зброї, а ті, про які забули. У забутті й ізоляції стається найстрашніше. Як пліснява й грибок у вогкості, так зло в умовах ізоляції й забуття почувається найкраще,

ГОЛОС ТІНИ

У час, коли Ольга Токарчук входила в літературу, тобто в ранні 1990-х, її, згідно з тодішнім мейнстримом, оголосили «постмодерністкою», хоча вона вже тоді переростала типові постмодерністські кліше: релятивізм, загравання з попкультурою, легкий культурний снобізм, тотальну іронію, скептичну дистанцію до всього. Токарчук збивала оптику, лише поверхнево й оманливо вкладаючись у постмодерні лекала.

Її дебютний роман «Мандрівка людей Книги», виданий у 1993 році, можна читати як варіацію на спопуляризований Умберто Еко постмодерністський мотив «таємної» книги, яка містить заборонене і зашифроване знання і шлях до якої лежить через випробування. Саме так багато хто цей роман і читав. Але якщо копнути глибше, то це — історія про непотрібність, зайвність, ілюзорність «писаного» знання, про мовчання і торкання,

Постмодернізм як «нова чуттєвість» виріс, зокрема, з недовіри до «великої оповіді» (*grand récit*), зі скепсису щодо ідеї «оповісти світ від початку до кінця» і певного остраху перед нею. У ХХ столітті «великі оповіді» — старі й нові — зацвіли страшним цвітом, ставши живильним середовищем для тоталітаризмів, і єдиним способом не боятися майбутнього було їх розщеплення, «порізка» на дрібніші фрагменти, які таким чином стали б рівноцінними у своїй незавершеності: уривки раніше важливого, а можливо, священного опинилися б поруч із маргінальним, випадковим, колись зневаженим.

Ольга Токарчук тут іде іншим шляхом. Вона не просто не боїться «великої оповіді», а вважає її повернення рятівним, цілющим для культури. Але як ця оповідь мала б бути зроблена, з чого виткана — щоб допомагати, а не отруювати?

У своїй нобелівській лекції, яка має назву «Чутливий наратор», Токарчук каже: «Весь час міркую, чи нині можливо знайти підвалини для нової універсальної оповіді, цілісної, яка не відчужує, а закорінена у природі, сповнена контекстів і водночас зрозуміла»¹. Це мала би бути оповідь, яка не відчужує і водночас охоплює все: те, що було, і те, що є, а можливо (а отже?), й те, що буде. Цей новий універсальний наратив — як і кожен наратив — не просто збирав би докупи всі речі, але й сполучав би їх, показуючи, як одні виростають з інших. Чи під силу це людині, хай навіть найгеніальнішій? Адже всі раніші подібні спроби розбивалися об щось одне: такі оповіді або відчужували когось (того, хто не вкладався у логіку оповіді чи не готовий був у неї повірити), або розпадалися на фрагменти. Навіть релігія, як зауважила Токарчук в інтерв'ю Дороті Водецькій у 2015 році,² — так, релігія, ця остання з живих і нескомпрометованих «великих оповідей», — таки «втратила здатність всебічно, переконливо оповідати світ від початку до кінця», а натомість перетворилася на інститут, що дбає про дотримання норм моралі та звичаєвості. Отже, якою могла б бути ця оповідь? І яким міг би бути цей оповідач?

Якщо література — це простір для експерименту над буттям, то Токарчук таки здійснила експеримент зі створення такого оповідача, точніше, оповідачки. Це — Єнта з роману «Книги Якова». Єнта, найстарша жінка з великого єврейського роду, тяжко занедужавши, ковтає магічний амулет і «зависає» між життям і смертю. Відтоді вона перетворюється на око, не всевидюще, але всюдисуще, яке легко долає відстань і час, проникає у сніг і думки людей, і в цьому баченні все постає взаємопов'язаним і перепленим, не позбуваючись своєї одиницності й незліченності. Єнта перебуває у тілі, яке, замість померти, поступово перетворюється на діамант, і водночас переміщується куди завгодно у просторі й часі. Врешті наприкінці книги оповідачка й авторка перетинаються: Єнта бачить десь унизу постать за монітором, осяяну білим світлом комп'ютера, яка пише на моніторі її ім'я, але сама Єнта не вміє його прочитати.

Що розповідає нам Єнта? Це — не та «велика оповідь», у яку вірили просвітники і якої остерігалися постмодерністи. Не той гранд-нарратив, що прагне описати світ «від початку й до кінця», нанизуючи речі на нитку універсальної ідеї. Це — мозаїка, складання величезного пазлу світу без заздалегідь відомого ескізу. Можливо, саме так творив світ Бог, але зараз це не має великого значення. Нам треба його якось оповісти. І керуватися нам у цьому потрібно не впевненістю, а інтуїцією, не наполегливістю, а чутливістю. «Може, ми повинні довіритися фрагментові, оскільки фрагменти творять сузір'я, здатні описати більше», — припускає Токарчук у «Чутливому нараторі». Адже у світі є безліч

Ольга Токарчук — почесна гостя цьогорічного «Книжкового Арсеналу», що триватиме в Києві з 28 по 31 травня 2026 року. Фото: Юліана Литвиненко / Польський інститут у Києві

квітне найпотворнішим квітом. Тому Ольга Токарчук закликає своїх колег: приїжджайте до України, будьте живими каналами зв'язку між світом по цей і той бік війни, не дозволяйте, щоб війна замкнулася, як герметична капсула.

Але важливим є і ще дещо, про що вона каже, коли звертається до своїх колеґ-письменників з цілого світу: приїхати до України означає здерти з літератури нашарування, які відкладаються на ній в часи миру й ситості, заважаючи побачити її суть. Осадкові породи «суперечок», «порівнянь і оцінок» облітають унаслідок воєнних потрясінь, як суха кора, оголюючи саму суть творення. А нею є не що інше, як спілкування. Так, культура — це комунікація, співвідчування, причетність до життів інших, присутність «я» в полі зору ближнього. Так легко про це забути. І так легко про це згадати, коли бачиш, як ламаються структури «звичайного» життя.

Але культура (а зокрема, література) — це не звичайна, а особлива комунікація. Не тому, що вона перемагає простір (кого вже таким здивуєш?), а тому, що вона долає час. Так, спільнота оповіді, про яку пише Токарчук, є спільнотою живих і мертвих. Культура, а ще релігія — це єдині простори, де живі та мертві можуть бути разом, де між ними перетікають слова, де можливим є їхнє співіснування. Ми оповідаємо, щоб підтримати віру в сенс, яку нам, ніби руку, простягають ті, кого вже з нами нема.

Нам, українцям, пощастило з Токарчук саме тому, що вона розуміє не лише сенс нашої боротьби, але й необхідність бути з нами в одній спільноті оповіді, творити її разом із нами, а не замість нас, після нас, без нас.

які заступають собою слова, про невимовність того, що мало цікавило постмодерністів — «життя як такого». А випробування, через які герої йшли до Книги, сподіваючись за її допомогою врешті відчинити брами якогось «правдивого» життя, саме ним і виявляються — правдивим життям.

Її другий роман, «Е. Е.», вдає із себе знов-таки постмодерністське загравання з «низовою» культурою, з езотерікою та популярним горором, але у своїх глибших шарах є оповіддю про дозрівання й самотність, про жіночий «вибір без вибору» в патріархальному суспільстві, про забобон і нарцисизм, які маскуються під любов і турботу.

Токарчук ніколи не задовольняється плаванням у горішніх шарах існування, хоч і нарікає, що її бачення — фрагментарне, що вона не спроможна схопити цілість. «Життя мені завжди вислизало, — писала вона у романі «Бігуни». — Я натрапляла лише на його сліди, на якусь порожню шкаралупу. <...> У моїх писаннях життя перетворювалося на уривчасті історії, оніричні оповідки, невизначні сюжети, мерехтіло десь далеко, в незвичайних зміщених перспективах або поперечних зрізах — так що важко було сказати хоч щось про цілість». Може, й так. От лише цілість, якої шукає література — це інакша цілість, ніж та, якої прагнуть математика, фізика, астрономія, навіть філософія та соціологія. Це — цілість, яка зблискує ненадовго у лінії фрагменту, як рука Бога, що її можемо підглядіти випадково, коли на мить відхиляється край Його рукава — і самі достеменно не розуміємо, що ми щойно побачили. Ольга Токарчук, як мало хто, розуміє цю властивість літератури, цю її суперсилу.

¹ Тут і далі — переклад Наталі Сидяченко.

² Olga Tokarczuk: To nie jest kraj dla here-tyków, Gazeta Wyborcza, 24.01.2015.

такого, що неможливо нанизати на нитку будь-якої концепції, такого, у чому не відбивається світло ідеї. Але воно — є. Випадковості й збіги, помилки, надлишки й непорозуміння, здогади, припущення, сни й ілюзії. Без цього неможлива цілість. А отже — і тут Токарчук доходить дуже важливого висновку, — універсалізм, заснований на ідеї, є не більше, ніж оманю. У пошуках цілості на місце ідеї має прийти емпатія. Лише вона здатна повернути на світло те, що живе в тіні, але з чого виростають ясно освітлені вершини наших знань про світ. Лише чутливість ловить голос того, що мовчить.

Мовою, якою був написаний амулет Єнти — івритом — слово «тінь» звучить як «tzetel». Майже так само, як і польське слово, яке означає мету. Тінь — мета літературної оповіді. Якщо її не ввіймає література, вона так і залишиться на краю поля зору, ніким не помічена. Цілість і далі буде ілюзорною.

ЩО ВИДНО З ПОГРАНИЧЧЯ?

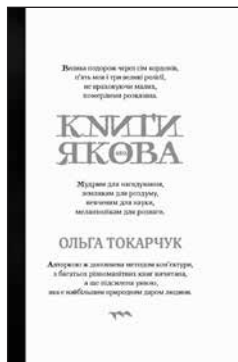
У релігії Токарчук найбільше цікавлять єресь, у суспільстві — мігранти й представники найрізноманітніших меншин, у будь-яких ідентичностях — їхні краї, де вони напружуються, стикаються з чимось іншим, переходять у нього. Чому так? Це не про гру, провокацію чи щось подібне. Токарчук каже чітко: з перспективи іншого, пригнобленого, заглушеного краще видно, яким насправді є життя.

Зацитую один з моїх улюблених фрагментів із «Книг Якова»: «У тому, що ти чужий, є якась радість, привабливість. Це — наче ласощі. Добре воно: не розуміти мови, не знати звичаїв, блукати, як дух, серед інших — далеких, незбагнених. Тоді прокидається особлива мудрість: уміння здогадуватися, ловити неочевидне. Прокидаються кмітливість і уважність. Чужий віднаходить особливий кут зору і хоч-не-хоч стає своєрідним мудрецем. Хто переконав нас, що бути своїм — так добре і зручно? Лише чужий по-справжньому розуміє, яким є світ».

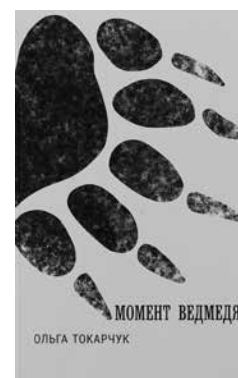
Токарчук ніколи не писала про людей в усьому «звичайних», пересічних, які є обличчям суспільної більшості. Про «людей без властивостей». Вони її не цікавлять. Не писала вона про них ані для того, щоб їх пожаліти, ані для того, щоб висміяти. Винятком є хіба що її найновіший на сьогодні — і єдиний по-справжньому сатиричний — роман «Емпусіон», де значну частину тексту займають діалоги аж надто пересічних чоловіків-мізогінів, від навмисної банальності яких часом аж зводить щелепи (вже не кажучи про ідеї, які вони висловлюють), але головним героєм роману є все-таки вразливий, незвичайний, андрогінний хлопець Мечислав, що прибуває з українсько-польського пограниччя — зі Львова — і є саме такою пограничною, межовою постаттю, каналом, який сполучає два непримирні полюси роману: чоловічі й жіночі.

У романі «Правик та інші часи» перед нами проходить довга вервечка героїв, багато з яких цілком собі «звичайні», але наша увага весь час прикута до «пограничних» фігур: Клоски, яка живе на межі людського світу й природи, її дивовижної доньки Рути, яку «світ ловив» і, власне, невідомо, чи спіймав; закоханого в Руту дивака та мрійника Ізидора.

Так, Токарчук часто й по-різному каже про те, що світ краще видно з його країв, що там зав'язуються найважливіші вузли «великої оповіді». І не випадково герой її оповідання «Зелені діти», королівський лікар, їде на далекі окраїни Речі Посполитої — на Волинь, в околиці Луцька, — щоб побачити, як химерно сплітається між собою культура і природа, якою хиткою є між ними межа. Межі й пограниччя часто накладаються, одні відкривають наступні, і достатньо трохи збачити зі шляху магістральних ідей та уявлень, щоб побачити, як насправді складно переплетеним є світ.

Книжки Ольги Токарчук, що вийшли друком в Україні

Ольга Токарчук «Хай зоре плуг твій кістки померлих»

УКРАЇНСЬКОЮ ВИЙШОВ НОВИЙ ПЕРЕКЛАД РОМАНУ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК «PROWADŹ SWÓJ PŁUG PRZEZ KOŚCI UMARŁYCH», ПЕРЕКЛАДАЧКА — ОЛЕНА ШЕРЕМЕТ.

Токарчук О.
Хай зоре плуг твій кістки померлих / пер. з пол. Олени Шеремет. Київ: Темпора, 2026. 336 с.

Але Ольга Токарчук говорить і про ще одну важливу річ: лише ідентичність, яка пройшла вивозом, яка загартована зіткненнями з іншістю, є по-справжньому міцною. «Теплична», «книжкова» самототожність — а особливо та, що виростає з якоїсь однієї книги, — переважно виявляється штучно надутою і крихкою, і лише агресією намагається боронити себе. Натомість ідентичність, яку створили спроби і помилки, прозоріння і глухі кути, емоційні пориви, потреба протистояння чужій і ворожій стихії, ідентичність, яка змінювалася й дозрівала — і досягла мудрості не боїться змін, — є впевненою в собі й міцною.

Можливо, саме тому Токарчук добре розуміє і відчуває нас. Наша українська ідентичність — хоч зрозуміло, що складена з мільйонів різних, часто не схожих між собою індивідуальних доріг, — назагал, на рівні національної спільноти, є саме такою: витвореною в боротьбі і з іншими, і з собою, у процесі спроб і розчарувань. Для нас, як і для більшості героїв Токарчук, вона — не даність, а процес, а тому ніколи не може бути остаточно завершеною. Як дім у час війни, вона — і те, що захищає нас, і те, що ми мусимо захищати собою.

Хоча, думаю, у нас є й якийсь знання, якого багатьом героям Токарчук ще бракує (але, напевно, не Руті з «Правіку та інших часів», яку згвалтували солдати-окупанти у лісі; напевно, не доведений до самогубства дружині власника пансіонату з «Емпусіону»): плінність кордонів іноді убиває, і тоді необхідно є стіна.

Але це не значить, що ми чи вона (чи її герої) щось знаємо «гірше» чи «краще». Знання, яке дає література, — це не факт, а вічний процес, як перетікання рідини у сполучених посудинах, і навряд чи воно колись може бути завершеним і повним. Для того, щоб воно витворилося, потрібно просто говорити. Дивовижним ефектом прози Токарчук є те, що вона творить акустику, в якій ми можемо почути самі себе: почути як один із голосів у діалозі. Так, якщо читати її уважно, ми почуємо себе — у такий спосіб написана ця література, і це не просто красива метафора. Це — свідомо стратегія Токарчук, яку вона розробляє і вдосконалює вже десятиліттями. Так працює «чутливий наратор», який оповідає, щоб слухати.

Остап Сливинський

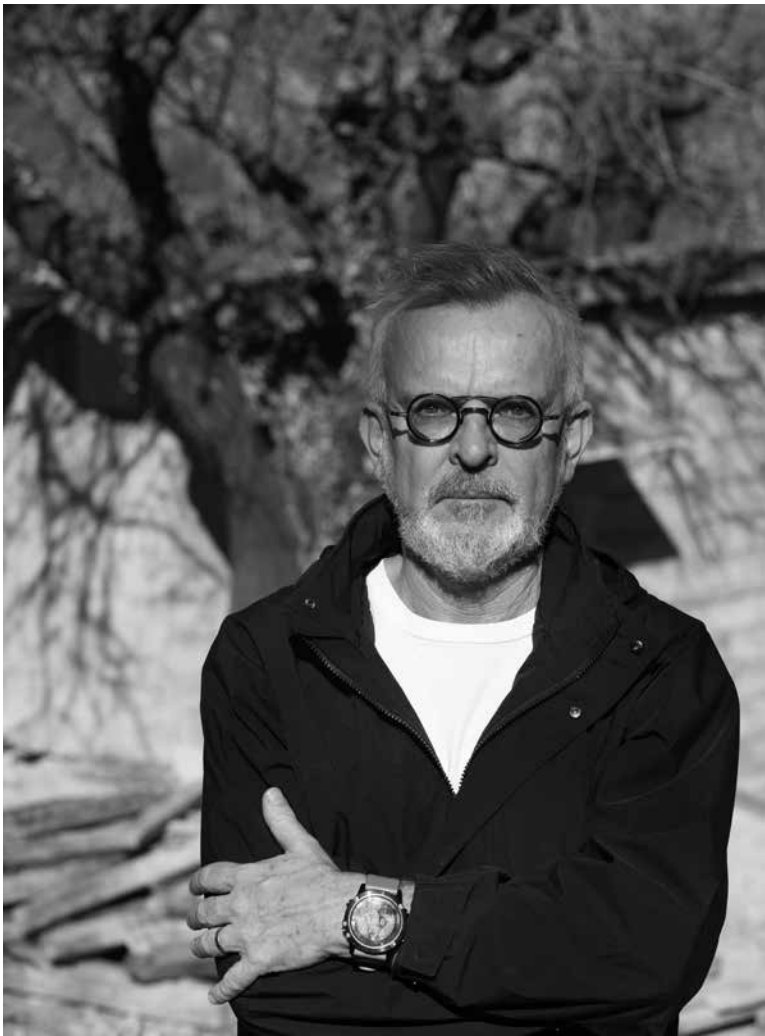
«Хай зоре плуг твій кістки померлих» — це кримінальна історія з екологічними акцентами. Дія відбувається у маленькому польському селі на кордоні із Чехією, а конфлікт розгортається між пані Душейко, яка вже на пенсії і там мешкає, та браконьєрами. За мотивами роману знятий фільм «Слід звіра» (реж. Агнешка Холланд).

«Жаска історія у сценографії прекрасної природи Клодзької долини, де найнебезпечнішим звіром незмінно залишається людина. Пані Душейко кидає перед нами кістки на стіл, знову українською», — написала Олена Шеремет, підсумовуючи роботу над перекладом.

Раніше роман «Prowadź swój pług przez kości umarłych» виходив українською у видавництві «Урбіно» під назвою «Веди свій плуг понад кістками мертвих» у перекладі Божени Антоняк.

Українською перекладено більшість книг Ольги Токарчук: «Бігуни», «Гра на багатьох барабанчиках», «Дім дня, дім ночі», «Е.Е.», «Емпусіон», «Мандрівка людей книги», «Момент ведмедя», «Останні історії», «Химерні оповідання», «Чутливий наратор», «Шафа», «Анна Ін у гробницях світу», «Книги Якова», «Правик та інші часи». Перекладачі — Остап Сливинський, Віктор Дмитрук, Ярина Сенчишин.

Олена Шеремет перекладала з польської Павела Смоленського, Малгожату Реймер, Войцеха Гурецького, Анету Примак-Оніш, Войцеха Ягельського, Мірослава Влеклого, Моніку Утнік-Стругала та інших.

Продовження інтерв'ю з Войцехом Тохманом →

Войцех Тохман
Фото: Міхал Фялковський

«Після прочитання «Дельфінів і Вельзевула» ніхто не матиме сумнівів, що це і моя війна.»

У ту поїздку я завітав до притулку для тварин «Сіріус» у Федорівці, неподалік від Києва. За кілька місяців до того, у 2022-му, Федорівка була під окупацією. Три тисячі тварин пережили той час завдяки мужності й рішучості Олександри Мезінової та кількох інших людей. Це я дізнався тоді, доволі побіжно, коли був там уперше. Через кілька місяців я повернувся до «Сіріуса» з допомогою. За гроші, зібрані серед моїх знайомих і польських читачів моїх книжок, я купив перші п'ять тонн сухого корму. Коли я звідти виїжджав, Саша Мезінова на прощання сказала мені пошепки, що будь-яку біду в «Сіріусі» вони переживуть, але повернення росіян — уже ні. Це був момент, коли я вирішив, що спробую задокументувати цю війну — про людей, але й про тварин, які теж є жертвами війни.

Ви розповідаєте про цю війну крізь призму історій тварин і людей, які поруч із ними. Чому саме така перспектива? Чому це для вас важливо?

Бо це, мабуть, перша війна в історії, у якій до тварин ставляться так суб'єктно. У ці часи зла це щось красиве й підбадьорливе. Це щось добре. Тому це потребує фіксації. Це історії з самого центру війни, адже потім я поїхав далі: до Куп'янська і на Донбас. І звідти привіз розповіді про страх і відвагу, про любов і ненависть, про втрату й розпач, але також про неймовірну людську силу. Це вся правда про цю війну.

Чим відрізняється робота над книжкою про війну, коли йдеться про минуле і коли йдеться про війну, що триває зараз? Як виклики постають перед репортером? З якими труднощами ви зіткнулися під час роботи над книжкою «Дельфіни і Вельзевул»?

Українська історія ще триває. Вона відкрита, без завершення. Бо ця війна досі не закінчилася. Люди й тварини гинуть щодня. Росія щодня вбиває в Україні. Можливо, мені слід було б зачекати із написанням книжки до завершення війни? Я вирішив, що ні. Що треба писати зараз — поки все це ще живе, пекуче, не охолоне. Можливо, колись я напишу ще одну книжку про Україну. Я хотів би розповісти про звільнений Маріуполь. Коли агресори підуть, я одразу туди поїду. І поживу там якийсь час. Поки що це лише мрії... Але хто з нас знає, що станеться у майбутньому?

Чи мали ви побоювання, що розповідатимете — також і українцям — про їхню (нашу) війну?

Мав. Але кожен нову книжку, яка розповідає про реальних людей, супроводжує багато сумнівів. Українські читачі, без сумніву, будуть суворими рецензентами. Вони оцінять мою працю — краще чи гірше, — але після прочитання «Дельфінів і Вельзевула» ніхто не матиме сумнівів, що це також і моя війна.

Чому для вас особисто важливо їздити в Україну? Це репортерська цікавість чи щось більше?

Я писав книжки про вбивства в Камбоджі, Боснії та Руанді. Їх також видано в Україні. Я волів би більше не писати таких репортажів. Але вбивства ніколи не припиняються. І не припиняться, доки ми живемо на цій планеті. Це усвідомлення не звільняє нас від обов'язку намагатися зробити так, щоб вони все ж таки колись припинилися.

Злу потрібно дивитися в обличчя, потрібно фіксувати його таким, яким воно є. Щоб, як каже Ганна Краль, люди злякалися. А коли вони злякаються, можливо, перестануть убивати інших. Це добрий спосіб мислення. Але це означало б, що наші воєнні хроніки мають дійти й до людей у Росії. І певно, колись так і станеться. Я в це вірю. Питання лише в тому, що з цього вийде. Ми цього не знаємо.

Рятуючи тварин, ми рятуємо себе?

Так. Бо, як каже Лала Тарапакіна, очільниця організації «12 вартових», рятуючи тварин війни, ми рятуємо власну людяність. Рятуючи собак і котів, покинутих людьми, які тікають, ми зберігаємо не лише те, що в людині добре, а й те, що її зміцнює. Ми не безпорадні перед злом. Ми здатні діяти, ми сильні. І вибачте за цей пафос, якого я не люблю, — ми етичні. Ми рятуємо кожне життя. Бо кожне життя має значення.

Ви є і репортером, і волонтером. Чи існує чітка межа між цими двома ролями? Чи впливає одна на іншу і як саме?

В Україні ця межа для мене дещо стирається. І в цьому немає нічого поганого. Моя журналістська допитливість дозволяє мені бути уважнішим до того, що тут говорять люди і чого вони потребують. А мій волонтерський досвід — передусім в організації «12 вартових», а інколи й у «Порятунку тварин Харків» — безперечно допоміг мені побачити страждання тварин зблизька. Під час евакуацій я не раз відчував їхній тваринний страх, але й вдячність. Іноді — буквально тілесно, бо не один пес їхав із війни до кращого життя просто на моїх колінах.

Чого було більше під час роботи над книжкою — болю чи світла? Чи зло завжди має одне й те саме обличчя?

Зло найчастіше подібне до іншого зла. Як і добро — до добра. Було багато болю, але й чимало світла. Напевно, світла — більше, ніж у попередніх книжках. Іноді мені здається, що це світло оманливе, а іноді — що воно зігриває й дає людям силу пережити найгірше. Андрій Бондар, який уже переклав «Дельфінів і Вельзевула» українською, сказав мені, що це книжка про вмирання, але сповнена життя. Тож, можливо, «Дельфіни і Вельзевул» — це сповнена світла книжка про темряву?

«Не один пес їхав із війни до кращого життя просто на моїх колінах.»

Ваші поїздки на евакуації. Що було найважчим? І чому для вас було важливо брати в них участь — це лише журналістська цікавість чи також щось особисте як для людини, яка любить тварин?

Найважчим був страх, який переживали мої близькі поза межами України. І не вмю брехати. Родина знала, що сьогодні я на Донбасі їду туди, а завтра — сюди. Що є дрони, ракети, артилерія. Бо я бував і в Нікополі. Нерви моїх близьких дорого мені коштували. Не знаю, чи наважився б я їхати так близько до лінії фронту, якби був лише волонтером. Але, документуючи книжку про людей і тварин на війні, я не мав вибору. І знав це від самого початку. Якщо є люди, які рятують тварин із прифронтових територій, ризикуючи власним життям, я повинен здобути їхню довіру і поїхати з ними на ці евакуації. І не раз. Бо саме там відбувається найважливіше. Там життя зустрічається зі смертю.

Що ви привезли з цієї війни, окрім репортажів. І кого?

Багато нової дружби — а в моєму віці це зовсім не так просто. Тепер страх за моїх українських друзів супроводжує мене постійно. Вони майже щодня евакуюють тварин. Щодня наражаються на смертельну небезпеку. Тож із України я привіз чимало тривоги.

Але, здається, ви питаєте про Дружку. Це розумна, красива й ніжна собака з Дружківки. Рятувальники з харківського «Порятунку тварин» знайшли її в покинутому будинку. Назвали її Міррою. Вона була змерзла, голодна, виснажена й налякана. Вона стерегла своїх мертвих цуценят, які загинули від холоду. Ми поїхали по неї до Харкова, щоб вона не мусила долати довгий шлях додому сама. У дорозі з Мірри вона стала Дружкою. Сьогодні вона живе в Греції, має зручний диван, великий обгороджений оливковий сад і люблячу міжвидову родину. Вона — наша улюблениця.

Ваша книжка виходить одночасно в Польщі та в Україні. Як сьогодні слід розповідати полякам — і не лише полякам, але передусім їм як сусідам — про цю російсько-українську війну? За вашими спостереженнями — які теми чи акценти досі залишаються важливими для поляків у цьому контексті?

Що довше триває ця війна, то більше європейські суспільства втомлюються від неї. Це складно збагнути, але це так. І саме цього прагне Путін — щоб світ перестав звертати увагу на українські страждання. Ми не можемо цього допустити.

У Польщі додатково помітні антиукраїнські настрої, які, я в цьому переконаний, ініціюються й підживлюються Москвою. Путін хоче нас посварити. Російські служби активно діють у Польщі, а в соціальних мережах сіють хаос. Робота російських тролів дає результати. Багато людей цього не розуміють і піддаються. Це нерозумно. Бо кожен, хто бодай трохи розуміє, що відбувається довкола, має усвідомлювати: Україна захищає також і нас. Захищає всю Європу.

Про це потрібно говорити знову і знову. Але як саме — я не знаю. Напевно, завжди слід говорити правду. І називати брехню брехнею — особливо ту, що лунає в публічному просторі. Я зробив те, що вмію: написав репортажну книжку. Я розповідаю в ній про те, якими відважними, витривалими, великими є українці й українки. Що в часи зла вони здатні на найкращі вчинки. Звісно, не всі — люди всюди різні. І це я також намагався показати.

Ми повинні допомагати Україні з усіх сил. Не лише тому, що вона, як я вже сказав, бореться і за нашу свободу. Ми повинні підтримувати українців і українок, бо ми — люди. І цього достатньо: бути людьми, чутливими до чужого болю. Хотілося б, щоб у таких обставинах людська безкорисливість була для всіх нас природною й очевидною.

« Ми не безпорадні перед злом. Ми здатні діяти, ми сильні. І вибачте за цей пафос, якого я не люблю, — ми етичні. Ми рятуємо кожне життя. Бо кожне життя має значення. »

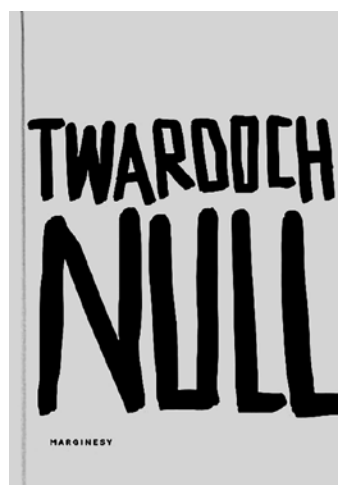
Тоxман В.
Дельфіни і Вельзевул / пер. Андрія Бондаря.
Львів: Човен, 2026.
160 с.

КНИЖКОВІ НОВИНКИ

Щепан Твардох «Нуль»

Перший художній твір не-українця про війну в Україні. «Нуль» — це роман про конкретну війну, показаний очима конкретного солдата. Автор веде оповідь з окопів у формі другої особи, що незвично: з одного боку, це звучить так, ніби оповідач звертається сам до себе, а з другого, від перших сторінок спонукає читачів максимально співпереживати тому, що відбувається. Заголовок — промовистий: нуль — це і лінія фронту, передова, і стан деперсоналізації, спричинений війною. Головний герой — поляк з позивним Кінь, що служить в українському війську, але значно важливіше в романі не те, що саме з відбувається з Конем, а те, як він це сприймає, якими словами описує, куди звертає його психіка. У цьому тексті — як і на війні — багато ненормативної лексики і домінує відчуття постійної напруги, тиску, приреченості.

Twardoch Szczepan.
Null. Marginesy,
2025. 280 str.

Кшиштоф Чижевський «Малий центр світу. Нотатки практика ідеї»

Чижевський К.
Малий центр світу.
Нотатки практика ідеї / пер. Костянтина Москальця. Львів: ВСЛ, 2025. 248 с.

Кшиштоф Чижевський переїхав колись з великого міста до маленької місцевості на польсько-литовському пограниччі, щоб там творити «малий центр світу» — фундацію «Прикордоння» (пол. Pogranicze), яку зараз добре знають в Україні завдяки проукраїнській діяльності фундації. Письменник переконаний, що кожен може створити свій центр світу, центр своєї діяльності, де реалізуються його ідеї та цінності, незалежно від розміру території — на власному подвір'ї, у своєму середовищі, де можлива любов та творчість. Нині осередок «Прикордоння — мистецтв, культур, націй» у польських Сейнах поєднує роботу з громадами, мистецтвом та осмисленням національної пам'яті, сприяючи міжкультурному діалогу та співпраці на прикордонних територіях. Цей досвід важливий і для України, яка шукає нові підходи до роботи з травмами минулого та побудови культурного діалогу.

БІБЛІОТЕКА ПОЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ В КИЄВІ
працює по вівторках і четвергах з 12:00 до 19:00.
Наявність книжок можна перевірити в онлайн-каталозі.

ПРЕМІЯ КОНРАДА 2026

Літературна премія імені Джозефа Конрада-Коженевського оголошує прийом заявок

ДО 22 ВЕРЕСНЯ 2026 РОКУ ВИДАВНИЦТВА, УКРАЇНСЬКІ ТА ІНОЗЕМНІ КУЛЬТУРНІ ІНСТИТУЦІЇ, ТВОРЧІ ОБ'ЄДНАННЯ ТА ПРИВАТНІ ОСОБИ МОЖУТЬ ВИСУНУТИ ПИСЬМЕННИКА АБО ПИСЬМЕННИЦЮ НА ЛІТЕРАТУРНУ ПРЕМІЮ ІМЕНІ ДЖОЗЕФА КОНРАДА-КОЖЕНЕВСЬКОГО.

Літературну премію імені Джозефа Конрада-Коженевського може отримати український письменник або письменниця віком від 18 до 40 років (станом на 31.12.2024 р.) незалежно від місця проживання за послідовність у реалізації творчого шляху, інноваційність форми та універсалізм послання. Польсько-українське журі звертатиме увагу на прозову україномовну творчість авторки / автора, що порушує актуальні теми, спонукає до рефлексії, розширює знання про інші культури.

Висувати кандидаток/-ів на присудження Премії можуть видавництва, українські та іноземні культурні інституції, творчі об'єднання та приватні особи. Кожна інституція або особа має право висунути одного кандидата/-ку. Аплікаційні форми (зразок є на сайті instytutpolski.pl/kyiv) приймаються до 22 вересня 2026 року на електронну адресу: nagroda.j.c.korzeniowski@instytutpolski.pl.

Лауреат/-ка премії отримує диплом, грошову нагороду в розмірі 5000 євро, а також піврічну стипендію у Польщі (у межах програми Міністра культури і національної спадщини РП «Gaude Polonia», координатором якої є Національний центр культури, партнер премії).

Урочисте нагородження відбудеться у листопаді 2026 року в Києві.

У 2026 році Літературну премію імені Джозефа Конрада-Коженевського вручать уже вдесяте. Премію заснував Польський інститут у Києві. Відзначення відбувається раз на два роки.

ЛАУРЕАТИ ПОПЕРЕДНІХ РОКІВ:

Тарас Прохасько (2007)
Сергій Жадан (2009)
Наталка Сняданко (2011)
Таня Малярчук (2013)
Софія Андрухович (2015)
Катерина Калитко (2017)
Артем Чех (2019)
Вікторія Амеліна (2021)
Андрій Любка (2024)

Звідки у Херсоні дракони?

ЯКІ НЕПРОСТІ ПИТАННЯ СТАВИТЬ МИСТЕЦЬКИЙ ПРОЄКТ-КАЗКА «ПЛАНЕТА ХЕРСОН, АБО НАМАЛЮЙ МЕНІ ДРАКОНА», ЧОМУ ВІН НЕ МАЄ ЗАВЕРШЕННЯ І ДО ЧОГО ТУТ ВЗАГАЛІ ДРАКОНИ.

У кадрі — маленька дівчинка йде вулицею. Підстрибує, щось розповідає, сміється, як це притаманно дітям її віку. Але вулиця у кадрі надивовижу порожня, а в будинках, які минає дитина, вікна і двері забиті фанерою. Порожньо і тривожно, і лише радісна дитина у кадрі нагадує глядачам: у цьому місті, на цих вулицях, за цими заколоченими вікнами і дверями є життя.

Це — уривок з відео, відзнятого мисткинею агенції «АртПоле» Олею Михайлюк для міждисциплінарного проєкту «Планета Херсон, або Намалюй мені дракона». Дівчинка у кадрі — 8-річна Емілія Давидович, яка мешкає з батьками у прифронтовому Херсоні, місті, яке щодня потерпає від російських обстрілів. Емілія — одна з трьох героїнь проєкту, який має початок, але не має кінця і не матиме аж до завершення російсько-української війни й деокупації українських територій, які захопила Росія. Окрім Емілії Давидович, у проєкті задіяні ще Софія Ольшанська і Ніна Шалапко. Усім дівчаткам по вісім років, усі вони живуть у Херсоні.

Ольга Михайлюк пояснює, що коротко описати свій проєкт не вдається, адже він живий і розвивається, відгалужується, залучає все більше людей і ставить перед собою все масштабніші цілі. Це і театральна вистава, і казка, проілюстрована молодою художницею з Херсона Олею Ольшанською, і мандрівки дітей Україною, щоб перепочити від постійних вибухів, і арттерапія, і музика, і документування війни...

«У Херсоні ми, агенція «АртПоле», їздимо вже три роки — з травня 2023-го. Спочатку це була волонтерська допомога, але ми знайомилися з новими і новими людьми, подружилися, почали приїжджати все частіше. Якось приїхали на Різдво і побачили, як його святкують у Херсоні. Як за забитими фанерами вікнами і дверима існує життя, існує музика. Мене це дуже вразило, і я зрозуміла, що хотіла б попрацювати тут не тільки як волонтерка, тому взялася за цей проєкт як мультидисциплінарна артистка», — розповідає Оля Михайлюк.

Мисткиня почала робити нотатки, записувати відео, звуки, музику. Тоді ж вона залучила до проєкту польського саундартиста Томаша Сікору. «Ми з Томашем та іншими колегами говорили, що було б непогано реалізувати це як великий проєкт, який охоплює різні складові: мистецтво, неформальну освіту, арттерапію. І почали це робити», — говорить Оля Михайлюк. Разом із командою вони почали проводити у Херсоні живі зустрічі, а також онлайн. Почали створювати разом із дівчатами казку, музику, ілюстрації. А з їхніми мамами — записувати історії життя в окупації та під постійними обстрілами.

Восьмирічна Емілія Давидович з Херсона — одна з героїнь мистецького проєкту «Планета Херсон, або Намалюй мені дракона», фото надане Олею Михайлюк

«З дівчатами та їхніми мамами ми познайомилися безпосередньо у Херсоні, я розповідала про свої роботи, показувала відео. Було важливо знайти тих, кому воно зрозуміло, хто захоче співпрацювати з нами. І люди приходили, люди реагували, ми спілкувалися ще й онлайн — і так сформувалася наша творча спільнота», — згадує Оля Михайлюк про початок.

У межах проєкту команда «АртПоля» возила херсонців на екостанцію у Ржищів та у Тернопіль. Власне, ще одна херсонка, Оля Грекова, яка живе на екостанції, навчила дівчат робити паперових драконів. Дракони повсякчас виникали у розмовах: у розповідях про сни, у різних порівняннях, а тепер знайшли своє втілення у папері. Вони дуже різні за характером, емоціями, історіями, але, як розповідають діти, покликані захищати їх і їхнє місто.

Оля Михайлюк мріє, що «Планета Херсон, або Намалюй мені дракона» стане потужним міжнародним проєктом, який розповідатиме про Херсон різними мистецькими мовами, а також надихатиме інших на взаємодію з дітьми у прифронтових містах.

«Нас уже розпитують про цей проєкт: як можна наш досвід використати в інших прифронтових містах у роботі з дітьми онлайн. Це той резонанс, якого ми прагнемо, — розповідає мисткиня. — Мені складно сказати, що саме має бути результатом нашого проєкту. Театральна вистава — це лише один із проявів. Цей проєкт постійно трансформується, і мені як художниці цікаво, щоб він знайшов свої простори, щоб ми могли сильно і якісно заявити про себе, не уникаючи складних питань. Тому що діти в Херсоні, діти на прифронтових територіях — це складне питання».

Нещодавно команда презентувала фільм, у якому зафіксована робота над проєктом. У ньому дуже багато самого життя: дитячих співів, розмов, поїздок, краєвидів міста, спогадів людей. Зараз, говорить Оля Михайлюк, вони працюють над театральною виставою, а паралельно збирають кошти на те, щоб вивезти дітей із Херсона на літній відпочинок у тихе місце без обстрілів і дронів — на екостанцію у Буші, що на Вінничині. Так кожен з нас може стати частиною проєкту й долучитися до збереження чарівних драконів, які оберігають малих херсонців.

Проєкт здійснюється за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та Польського інституту в Києві. Партнери: ГО «Елеос Херсон», ІРЦ «Громадський простір», Управління культури Херсонської міської ради, креативний кластер «На пошти», екологічно-дослідницька станція «Глибокі Балики».

КІНО

Дружба починається з пригод

ЛІСОВИК / PIXIE / SKRZAT. NOWY POZĄTEK

2025

Режисер: **Кшиштоф Командер**
Жанр: пригодницький, сімейний
Країна: Польща, Чехія
Тривалість: 100 хв.

Подробиці:
childrenkinofest.com

Одинадцятирічна Ханя переживає одне за одним випробування «не на свій вік»: спочатку помирає мама, а згодом вони з татом переїжджають до іншого міста, де дівчинка йде в нову школу. Інтегруватися Хані складно. Від мами в неї залишився медальйон, який символізував зв'язок з лісовиками. Ровесники висміюють віру Хані в міфічних істот. Однак дівчинка готова переконати їх, що має рацію, а допоможе їй у цьому ще один шкільний аутсайдер, Міхал. З їхніх пригод у пошуку доказів існування лісовиків народжується дружба.

Фільм «Ріхіе» входить у міжнародну конкурсну програму наймасштабнішого українського кінофестивалю для дітей і підлітків «Чілдрен Кінофест», у межах якого відбуваються покази нових європейських стрічок і світової кінокласики. Цьогоріч «Чілдрен Кінофест» розпочнеться 12 червня. Протягом дев'яти днів кінопокази відбуватимуться у 12-ти містах: Києві, Дніпрі, Львові, Одесі, Чернігові, Полтаві, Хмельницькому, Житомирі, Вінниці, Запоріжжі, Тернополі та Луцьку. Запланований також фестивальний онлайн-кінотеатр.

Польська класика кіно на Soundtrack 2026 — фестивалі музики у фільмах

ВСЕ НА ПРОДАЖ / WSZYSTKO NA SPRZEDAŻ

1969

Режисер: **Анджей Вайда**

Психологічна стрічка, яка показує польське кінематографічне середовище 1960-х років, вражене новиною про раптове зникнення і ймовірну смерть відомого актора. Режисер хоче завершити фільм без головного героя, а люди, пов'язані з актором, не готові так просто забути про нього. Це не класичний сюжетний фільм із чіткою фабулою, а радше фільм-роздум про пам'ять, втрату, межу між життям і мистецтвом.

Кадр з фільму «Все на продаж» режисера Анджая Вайди

СТРУКТУРА КРИСТАЛУ / STRUKTURA KRYSZTAŁU

1969

Режисер: **Кшиштоф Зануссі**

Психологічний фільм, своєрідний портрет польської інтелігенції кінця 1960-х років. У центрі сюжету — двоє талановитих фізиків, Ян і Марек, які обрали різні життєві шляхи. Марек після закордонного стажування повертається до академічного середовища та буде перспективну наукову кар'єру. Ян натомість відмовився від університетської кар'єри й живе в селі, працюючи метеорологом разом із дружиною Анною. Фільм не має гострої драматичної дії, натомість зосереджується на інтелектуальних діалогах.

КВАРТАЛЬНИЙ ЗВІТ / BILANS KWARTALNY

1974

Режисер: **Кшиштоф Зануссі**

Психологічний драматичний фільм про внутрішню кризу жінки, яка намагається зрозуміти власне життя і переживає відчуття нереалізованості. Головна героїня — одружена жінка з дитиною. Зовні здається, ніби в неї все стабільно і впорядковано. Проте поступово вона починає відчувати емоційне виснаження, самотність і відчуження від чоловіка, роботи та повсякдення.

Самоіронічне й чесне

ПРОГРАМНА ДИРЕКТОРКА КІНОФЕСТИВАЛЮ DOCUDAYS UA ЮЛІЯ КОВАЛЕНКО — ПРО ПОЛЬСЬКЕ ДОКУМЕНТАЛЬНЕ КІНО НА ЦЬОГОРІЧНОМУ ФЕСТИВАЛІ, ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ КОПРОДУКЦІЇ ТА ФОКУС НА ПРОСТИХ РЕЧАХ, ЯКІ НАСПРАВДІ ТАКИМИ НЕ Є.

23-й Міжнародний фестиваль документального кіно про права людини Docudays UA проходить у Києві з 5 по 12 червня. Організатори анонсують показ понад 70 кінострічок з усього світу. У програмі — і польські документальні фільми. За чим йти на цьогорічний фестиваль — у розмові з програмною директоркою Docudays UA Юлією Коваленко.

Як формувалася цьогорічна програма фестивалю? Яку тему обрали?

Цього року наша тема — «Прості конструкції». Ми будемо говорити про базові для будь-якого демократичного суспільства концепти, які інколи видаються дуже простими — такі, як рівність, справедливість або верховенство права, — але насправді такими не є. Ми бачимо, що не завжди ці речі так просто досягати, розбудовувати, розвивати. Ми будемо багато говорити про це в наших позаконкурсних програмах.

Якими фільмами представлена Польща на цьогорічному Docudays UA?

В основній позаконкурсній програмі, зокрема, буде польський фільм «Гість» Звіка Грегора Портного і Зузани Солакевич. Це кіно про таку дуже базову, здавалося б, конструкцію, як емпатія, яка має бути в основі будь-якого демократичного устрою, гідності людини. Але чомусь ця базова конструкція в багатьох випадках страждає і кульгає. І цей польський фільм нам нагадує, наскільки важливою є емпатія і відкритість до іншої людини.

Окрім тематичної програми, у позаконкурсних секціях у нас ще є традиційні добірки. Щороку ми намагаємося зібрати найкращі фільми, які вже встигли побувати на багатьох фестивалях і отримати нагороди. Не завжди ці фільми об'єднані якоюсь однією темою, але завжди цікаво показати їх українському глядачеві. Наприклад, такі фільми ми збираємо у нашій традиційній секції DOCU/ХІТИ. Цього року в ній, зокрема, буде і досить несподіваний польський фільм — «Срібло» Наталії Коняж.

Цей фільм розповідає про географічно далекі країни, далекі суспільства, про взагалі інший континент. Це кіно — про шахтарів у країнах Південної Америки. Дуже поетичне кіно, яке вже встигло побувати на багатьох фестивалях. Це кіно складно переповісти, його треба дивитися. Воно говорить про людську гідність, але дуже високою поетичною кіномовою. Це дуже красиве кіно.

У міжнародній конкурсній програмі для повнометражних фільмів DOCU/СВІТ у нас теж є польський фільм, який ми полюбили всім серцем. Називається він «Листи з Вольф-Стріт». Це кіно було зняте 2025-го, воно встигло побувати на багатьох фестивалях і нарешті дійшло до українського глядача. Режисер фільму Арджун Талвар приїхав навчатися до Польщі і намагається там знайти своє місце як мігрант. Кіно насправді дуже іронічне, смішне, зняте з таким дуже теплим, трохи скептичним поглядом. Мені здається, тут можна знайти багато спільних моментів з українським суспільством, з тим, як ми теж позиціонуємо себе як відкриту країну, але всередині суспільства бурлять різні процеси щодо сприйняття мігрантів. Але це насправді легке й іронічне кіно. Смішне.

У програмі DOCU/ЮНІСТЬ буде показаний польський короткометражний фільм «Відлуння» Емі Бухвальд. А у секції DOCU/КОРОТКО — «Кровні зв'язки» Войцеха Венгляжа та «Новачок» Міхала Едельмана і Томаша Павліка.

Ми ще фіналізуємо програму, але вже можемо сказати, що польське документальне кіно представлено в ній дуже добре.

У програмі фестивалю є фільми, створені у польсько-українській копродукції? Наскільки це зараз поширена практика між польськими і українськими кінематографістами?

Українські фільми, зроблені у копродукції з Польщею, є вже доброю традицією нашого фестивалю. Польські кінематографісти і кінорежисери часто відкривають двері для українських режисерів і команд. Це дуже крута тенденція і завжди класний результат. Цього року в нас є такий фільм у національному конкурсі DOCU/Україна — «Сліди» Аліси Коваленко і Марисі Нікітук.

Фільм мав світову прем'єру на Берлінському міжнародному кінофестивалі. У ньому йдеться про досвід жінок, які побували в російському полоні, де пройшли через тяжкі тортури. Проте ці жінки настільки сильні духом і життєлюбні, що цей фільм, попри таку дуже важку тему, заряджає бажанням домогтися справедливості й рухатися до справедливості, хай якими б складними не були обставини. Я дуже щаслива, що це кіно взагалі є і що воно буде у програмі цьогорічного фестивалю.

Наскільки активно саме польські режисери подаються на Docudays UA? Як з року в рік змінюється польське документальне кіно?

У нас із польським кіно насправді дуже багато теплих зв'язків, і щороку ми їх тільки посилюємо. Ми активно співпрацюємо не тільки з польськими продакшнами, а й з польськими фестивалями документального кіно, допомагаємо одні одним поширювати інформацію про наш фестиваль, передивляємося фільми національних виробництв для наших програм. Ми, скажімо, дуже тепло співпрацюємо з Краківським фестивалем документального кіно, з фестивалем Millennium Docs Against Gravity у Варшаві. Активно прислухаємося до рекомендацій щодо якихось фільмів. І теж надаємо свої рекомендації щодо українського кіно.

Тому в нас щороку досить багато заявок від польських режисерів, особливо багато від молодих режисерів, які зараз закінчують кіношколи і надсилають нам свої фільми. Один із коротких метрів у нашій конкурсній програмі цього року — це, власне, студентське кіно, але дуже високого рівня.

Складно сказати, чи є якісь тенденції у плані естетичних змін чи тематичних рухів. Зазвичай це досить різноманітне, різнобарвне кінематографічне. Наприклад, згаданий вже фільм «Срібло» Наталії Коняж відчутно вибивається з-поміж інших фільмів польського документального кіно. Це фільм, який показує географічно далеку країну, а не осмислює дійсність, у якій живе сама режисерка. Це, мені здається, оригінальний крок, який не так часто трапляється серед поль-

ських та й українських режисерів. Ми зазвичай і в Україні, і в Польщі любимо розповідати про свої країни, про свої проблеми і залишатися у своїх межах.

Юлія Коваленко
Фото: Валентин Кузан,
Docudays UA

А якщо говорити про польські фестивалі документального кіно і участь України в них, то яке українське кіно їм цікаве? Із чим асоціюється українське документальне кіно на польських фестивалях?

Я тут скажу досить очевидну річ: ми неминуче асоціюємося передусім з війною. І це виправдано тим, що українська документалістика значною мірою присвячена саме осмисленню війни, досвіду війни, реальності війни в такий спосіб, щоб це не було одноманітно, нудно, герметично. І це наша велика сила, мені здається.

Щоб говорити про війну в кіно не одноманітно, необхідно розвивати кіномову: образи, власне, візуальний сторітелінг. І українські режисери в цьому зараз дуже вправні і вмюють повернути до себе увагу. Тому, звісно, ми безпосередньо асоціюємося з війною, але я не вважала б це недоліком. Навпаки, ми є кінематографією, яка вже досить потужно розвиває кіномову для того, щоб висловлювати в кіно ті речі, які часто складно сформулювати словами. І це наша велика кінематографічна сила.

Фільми, які потрапляють на польські фестивалі, це часто саме фільми про війну в Україні. Наприклад, стрічка «Сліди» Аліси Коваленко і Марисі Нікітук, зроблений у польській копродукції. Або фільм Дмитра Сухалиткого-Собчука «Тиха повинь», який мав світову прем'єру минулого року і буде показано у Кракові. Словом, українські фільми з цьогорічного фестивалю Docudays UA вже мали або матимуть прем'єру в Польщі.

Наше кіно загалом тепло сприймається в Польщі — і аудиторією, і організаторами фестивалів. Ми часто і досить яскраво представлені в їхніх програмах.

→ Читайте продовження інтерв'ю на стор. 8

Продовження інтерв'ю з Юлією Коваленко →

Як ви описали б сучасну польську документалістику: якими є її характерні риси сьогодні?

Передусім це креативне документальне кіно. Це кіно, що тримається на кінообразах і що не намагається напролом пояснити речі, про які воно хоче розповісти. Це кіно залишає простір для ваших роздумів. А коли з вами намагаються розмовляти креативною кіномовою, яка дає простір для інтерпретації, щоб ви зчитували сенси, смисли, образи, це завжди цікаво. Це кіно, яке багато працює із самоіронією і з осмисленням самих себе. Це досить чесне кіно.

І насамкінець: за чим треба йти на цьогорічний Docudays UA?

За сенсотворчими фільмами. Те, що змушує нас зіткнутися з речами, на які у нас не вистачає часу і натхнення під час буденного життя в позафестивальний час.

Фільми, які ми обираємо до програми, створюють безпечний культурний простір для різноманітних діалогів, дискусій, можливо, суперечок. Це простір, у якому ми можемо обмінюватися думками на різні, не завжди

прості теми. І цьогорічна тема фестивалю «Прості конструкції» теж закликає нас говорити про речі доволі болісні. Речі, які вкрай потрібні для будь-якої демократичної держави, але які, мені здається, в межах України проходять через складні випробування.

Чим ми можемо ще цього року похизуватися, то це додатковим фокусом, який буде не лише на фестивалі, а й загалом є сьогодні в українському суспільстві — фокусом на деколонізацію. Ми теж намагаємося говорити про це в межах фестивалю. У нас буде ціла програма «Деконструкція», в якій ми зберемо фільми про досвід деколонізаційних практик з різних країн. У межах цієї програми буде спеціальний показ, який ми готуємо у партнерстві з Довженко-Центром. Це будуть оцифровані плівки українських режисерів-документалістів, зняті наприкінці 80-х — на початку 90-х років в Україні.

Ця добірка коротких метрів сама по собі є практикою деколонізації, адже це теж повернення голосу тим, хто був певний час забутий або в результаті різних, зокрема, економічних практик, не мав нормальних умов для розвитку свого кіно і своєї кінематографії. Я дуже сподіваюся, що цей показ стане цікавим для багатьох глядачів.

Конкурс імені Єжи Гедройця 2026

ПОЛЬСЬКИЙ ІНСТИТУТ У КИЄВІ ПРИЙМАЄ ЗАЯВКИ НА КОНКУРС ІМЕНІ ЄЖИ ГЕДРОЙЦЯ ВІД МОЛОДИХ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ІЗ ПОЛЬСЬКОЮ ТЕМАТИКОЮ ТА ДОСЛІДЖУЮТЬ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВЗАЄМИНИ.

Уперше конкурс був організований у 2006 році — на честь 100-ї річниці від дня народження Єжи Гедройця. Мета конкурсу — вшанування внеску Єжи Гедройця у польсько-український діалог, польську політичну думку та історію Польщі в найширшому розумінні.

Заявки на конкурс можуть подати молоді українські науковці, які мають бакалаврські, магістерські роботи та докторські дисертації, присвячені польській тематиці та польсько-українським взаєминам і захищені у 2025–2026 роках. Переможці конкурсу, які посядуть перші, другі й треті місця, отримають дипломи та фінансові нагороди. За бакалаврську роботу — 1000, 700 і 500 євро відповідно; за магістерську роботу — 1500, 1000 і 700 євро; за дисертацію — 2000, 1500, 1000 євро.

«У 2019-му я отримала премію за бакалаврську роботу, у 2025-му — перше місце за дисертацію на тему «Олицька ординація у 1586–1629 роках: Власники. Структура. Механізм функціонування», — розповідає Маргарита Стафійчук, докторка філософії з історії (Національний університет «Києво-Могилянська академія»). — Єжи Гедройць звертав увагу на те, що стосунки України і Польщі не обмежуються ХХ століттям. І ці давні епохи — це не щось, що минуло давно і безслідно, вони пояснюють нам велику кількість процесів взаємин і подібностей між Польщею і Україною протягом історії. Цінно, що конкурс Єжи Гедройця не концентрується виключно на подіях ХХ століття, а копає глибше».

Умови участі можна знайти на сайті Польського інституту в Києві.

Реченець, щоб подати роботу на конкурс: 15 вересня 2026 року.

Організатором є Польський інститут у Києві спільно із Центром східноєвропейських досліджень у співпраці з Карпатським національним університетом імені Василя Стефаника за підтримки Посольства РП у Києві. Конкурс проводиться під почесним патронатом Міністра закордонних справ РП Радослава Сікорського.

Єжи Гедройць відомий як редактор паризької «Культури», засновник та директор Літературного інституту, видавець періодичного видання «Історичні зошити» та всієї серії «Бібліотека «Культури»». Особливо важливою була його роль у налагодженні польсько-українських взаємин.

Директор Польського інституту в Києві: Ярослав Годун
Координаторка проекту: Олена Руда
Головна редакторка, авторка: Марія Семенченко
Дизайн: Світлана Кошкіна

© Польський інститут у Києві, 2026
Передрук матеріалів можливий лише за умови покликання на джерело або письмового дозволу редакції.
Контакти: м. Київ, вул. П. Сагайдачного, 29-В / +380500522197 / kyiv@instytutpolski.pl

instytutpolski.pl/kyiv

Події Польського інституту в Києві та наших партнерів

Показ фільму Анджея Вайди «Березняк»
25 квітня / Київ / Кінотеатр «Жовтень»

Фестиваль «Hamselyt». Виступ польських саундартистів Duy Gebord, Fischerle і ASTMA
24–26 квітня / Тернопіль / Креативний кластер «На пошті»

Концерт у межах конкурсу молодих піаністів UKE-PIANO, диригент — Войцех Семерау-Шемьяновський
30 квітня / Київ / Національна музична академія України

Інтерактивна виставка «Polish Jazz — найстаріша у світі серія джазових платівок»
30 квітня — 5 травня / Київ / Культкластер «Краків»

Концерт «Гайдн. Створення світу», диригент — Вінсент Козловський
3 травня / Київ / Національна філармонія України

Монюшко, Шопен, Ліст: концерт, диригент — Олександра Коробка
8 травня / Дніпро / Дніпропетровська обласна філармонія імені Леоніда Когана

«Фронтір»: концерт польської і української класичної музики, диригент — Вінсент Козловський, соліст — Якуб Якович
9 травня / Львів / Львівська національна філармонія імені Мирослава Скорика

Презентація книжки Войцеха Тохмана «Дельфіни і Вельзевул»
24 травня / Вінниця / Книгарня «Герої»
26 травня / Харків / Art Area DK

Польська програма на фестивалі «Книжковий Арсенал»
28–31 травня / Київ / Мистецький арсенал

Вірші в метро
червень–липень / Київ, Харків, Львів

Польська програма на фестивалі документального кіно DOCUDAYS.UA
5–12 червня / Київ і онлайн

Польська програма на фестивалі фільмів для дітей «Чілдрен Кінофест»
12–21 червня / Київ, Дніпро, Львів, Одеса, Чернігів, Полтава, Хмельницький, Житомир, Вінниця, Запоріжжя, Тернопіль, Луцьк і онлайн

Концерт «Польська музика в Україні», диригент — Роман Ревакович
14 червня / Чернігів / Чернігівський обласний філармонійний центр

Інтерактивна виставка «Polish Jazz — найстаріша у світі серія джазових платівок», джазовий концерт та майстер-клас Пйотра Шмідта
17–19 червня / Київ / Київська муніципальна академія музики імені Рейнгольда Глієра, студентський Jazz Club «43»

Джазовий концерт у межах проєкту Jazz Kolo за участі Пйотра Шмідта
18 червня / Київ / Київська муніципальна академія музики імені Рейнгольда Глієра, студентський Jazz Club «43»
19 червня / Львів / Артцентр «Jam Factory»

Польські фільми на фестивалі української музики і кіно Soundtrack
22–24 липня / Львів
25–28 липня / Київ

Requiem у Бучі та Ірпені: Меморіальний концерт оркестру Київського національного академічного театру оперети
27 червня / Буча / Літній театр Бучанського міського парку